

DINÀMICA DE LA LLENGUA I IMATGE NORMATIVA

Tota realitat de la mena que anomenem *llenguatge natural* és dinàmica i diversa en la seva naturalesa i en les seves condicions d'existència, malgrat que sovint l'escola –allí on n'hi ha hagut– i la lingüística –allí on s'ha desenvolupat– ens n'hagin transmès una visió estàtica i monolítica. Qualsevol dels molts llenguatges naturals que hem arribat a crear els humans mitjançant la nostra capacitat de representació simbòlica, de comunicació i d'interacció recíproca és una realitat alhora plural i específica, que codifica no solament els continguts conceptuals i afectius que hi vehiculem sinó també aspectes importants de la nostra identitat col·lectiva i de la nostra personalitat individual.

El caràcter específic d'una llengua és donat per la seva associació amb una comunitat humana determinada i per la consciència de continuïtat històrica amb què la dota, mitjançant la seva transmissió de generació en generació i el paper central que hi té en el procés de la reproducció cultural. Adquirir la llengua de la comunitat és la manera més directa d'esdevenir-ne membre efectiu i, en adquirir-la, hom assumeix també el llegat cultural propi d'aquesta comunitat.

El seu caràcter plural es manifesta en les distintes varietats a què l'aboquen les seves tendències centrífugues naturals, resultants de la dinàmica interna de la llengua en qüestió i de la seva distribució entre grups de parlants jerarquititzats socialment i entre grups de parlants estesos al llarg del domini lingüístic. Entre aquests darrers presenten un interès particular els grups fronterers, aquells que per llur ubicació geogràfica pateixen alhora les conseqüències d'un allunyament de les àrees centrals des del punt de vista de l'articulació sociocultural, sociopolítica i sociolingüística de la comunitat, i els efectes expansius de la influència d'un(s) altre(s) centre(s) d'irradiació lingüística aliena. Quan, a aquesta situació de marginalitat lingüística objectiva, s'hi afegeixen a més discontinuïtats territorials (com és el cas de la insularitat –penseu en les Illes Balears– o les situacions d'enclavament –penseu en l'Alguer–), administratives

(pertinença a divisions administratives distintes, com és el cas de la Franja d'Aragó en relació amb el Principat o el País Valencià) o polítiques (pertinença a estats diferents, com el Rosselló o l'Alguer en relació amb el Principat), la complexitat de la situació, mesurada no solament en termes lingüístics objectivables –aparició de dialectes de contacte, de varietats lingüístiques mixtes–, sinó també en termes identitaris i actitudinals –conflictes d'atribució personal a grups diferents en funció de criteris distintos o de manipulacions externes interessades–, s'incrementa de manera inevitable.

És precisament tant pel seu caràcter específic com per la seva naturalesa dinàmica, i pel caràcter plural que en deriva, que la llengua catalana ens agermana avui ací com a membres d'una mateixa comunitat lingüística, i res no hi fa que la meua veu i les vostres veus no sonin ben bé de la mateixa manera: la història amb majúscula de la nostra comunitat i la història amb minúscula de cadascun de nosaltres ens han afaïçonat de tal manera que, mostrant-nos i sentint-nos diversos en el parlar, ens sabem tanmateix de llengua comuna. I aquesta situació no res ni ningú podrà alterar-la per molt que hom s'entesti a denominar la nostra parla amb noms diferents o a negar-nos-en el nom. I, per tal com ens sabem de llengua comuna, en compartim un sol codi escrit i una única imatge normativa. Aquesta imatge normativa, versió idealitzada i en part convencional de la llengua rebuda, a tots ens aixopluga i per a tots és la nostra llengua de referència.

L'Institut d'Estudis Catalans, que té entre els seus objectius prioritaris l'estudi de la llengua catalana en les seves diverses varietats i que en té encomanada l'elaboració de la normativa ortogràfica, gramatical i lèxica, pretén desplegar una política de la llengua que, tot acollint, dins els límits estrictes d'una normativa unitària, la significativa aportació creativa dels diversos parlars regionals, tendeixi, d'una banda, a reforçar els lligams entre parlants d'origens diversos i, de l'altra, a garantir que tots els parlants reconeguin com a cosa pròpia el model normatiu. És clar que això no depèn solament de les característiques internes d'aquest darrer ni de la voluntat de la institució, sinó d'antuvi dels mecanismes socials de control lingüístic, molt en primer lloc de l'escola. Per això ha calgut guanyar abans que res la batalla pel català a l'escola i continuar lluitant per l'escola catalana, i convé tot seguit mantenir-s'hi. Vosaltres mateixos n'heu fet l'experiència en unes condicions no precisament favorables.

Aquesta política de la llengua respon, no pas a la voluntat d'engrandir la base demogràfica de la llengua catalana –una llengua té el nombre de parlants que té, i, contra allò que alguns semblen creure, no cal que s'hi comptin per desenes o centenars de milions perquè en mereixi el nom o perquè sigui viable en el món actual–, sinó a la voluntat de donar cohesió i autoestima a la comunitat de parlants. Importa, doncs, que no vegem la relació entre els nostres diversos parlars i la nostra imatge unitària de la llengua catalana com una oposició exclouent, ans, ben al contrari, com una complementarietat funcional i simbòlica, que ens enriqueix individualment i col·lectivament.

Tot amb tot, potser sí, que, almenys en part i en algunes contrades, la crisi de la llengua catalana és una crisi de creixement: de creixement demogràfic en part, en la

mesura que nous contingents de població, especialment entre els joves, s'incorporen a la comunitat catalanoparlant com a usuaris d'una segona llengua; també, en part, de creixement funcional, en la mesura que la presència de la llengua en les més diverses activitats socials va afermant-se i ampliant-se. Aquesta crisi es manifesta, d'una banda, en l'aparició de fenòmens d'interferència estructural diversos i de noves varietats de la llengua, el caràcter transitori dels quals o, contràriament, llur estabilització eventual és encara una qüestió que resta oberta; i també es manifesta, d'altra banda, en les provatures diverses i més o menys reeixides d'elaboració funcional de la llengua per a cobrir necessitats d'expressió abans inexistents o impensables. En són una mostra les múltiples iniciatives en l'àmbit dels manuals d'estil, el desenvolupament de terminologia, l'elaboració de «models de llengua» pels i per als mitjans de comunicació. Atesa aquesta situació, doncs, no és pas estrany que la nostra comunitat travessi un període caracteritzat per l'àmplia necessitat de suport i assessorament lingüístic, i que, al mateix temps, les circumstàncies del contacte de llengües i els seus efectes no siguin tal vegada gaire diferents en naturalesa a les àrees rurals marginals i als centres urbans. Darrerament hom sol descriure aquesta mena de situacions, en què coexisteixen codis i recursos lingüístics diversos, com el problema, a què es veuen abocats els parlants, de gestionar l'heteroglòssia. L'ús d'aquests codis diversos, dins el context lingüístic unitari, expressa determinades posicions dels parlants, llurs agrupacions i llurs exclusions, llur cohesió i llurs esclertes, llurs seguretats i llurs conflictes.

L'al·lusió a una crisi de creixença, tanmateix, no hauria d'amagar-nos la delicada situació en què es troba la nostra llengua per causa de la inèrcia del passat i la perduració, més o menys soterrada, més o menys palesa, d'una política global de minorització, fragmentació i estigmatització social de la llengua catalana. Els processos de normalització lingüística endegats en les diverses zones del domini, distints entre ells pel que fa als ritmes i a les necessitats prioritàries però històricament associats sempre a processos de democratització política general, han de tenir com a objectiu darrer el d'aturar aquestes tendències disgregadores i redreçar una situació sociolingüística anòmala. Els agents responsables de la normalització lingüística són d'antuvi les institucions democràtiques, però aquestes ni són les úniques ni necessàriament les capdavanteres, i per bé que hom no pot culpabilitzar els membres de la comunitat lingüística d'una anomalia que són els primers a patir, hom tampoc no ha d'oblidar la responsabilitat que els pertoca, des de llur contribució a la reproducció lingüística mitjançant la transmissió del llenguatge tradicional en el si familiar fins a la reivindicació de llurs drets lingüístics a través de l'acció i la participació organitzada en l'activitat política i cultural. Hom ha descrit la *situació minoritària* com l'exacerbació de l'angoixa per la construcció dels límits del propi grup, per la construcció d'una realitat social que, tot i que és i se sap «diferent», té el seu sentit en l'ordre de les coses, però que és vista i presentada pels forasters com un fet «aberrant». En la lluita per la seva autoafirmació, el poder políticament constituït, tot sovint fruit de l'atzar històric ell mateix, pretén emparar-se també del poder simbòlic, en virtut del qual

s'atorga el dret de manipular identitats i, en conseqüència, de fer i desfer grups humans. Ni com a investigadors ni com a ciutadans hauríem de deixar-nos induir a una consideració fragmentària de la nostra realitat lingüística pel sol fet que les fronteres administratives no coincideixin amb les fronteres lingüístiques o dialectals.

La superposició d'aquestes fronteres, entre altres, dóna lloc a agrupacions diverses i no congruents entre elles, i, en conseqüència, pot generar identitats distintes, les quals poden ésser compatibles o entrar en conflicte en la mesura que les unes continguin elements considerats excloents per les altres. Hom ha assenyalat el conflicte d'identitats que pateixen els habitants de la Franja per la seva doble condició d'aragonesos i de catalanoparlants. El conflicte, si n'hi ha, no el crea aquesta doble condició per ella mateixa –tothom sap que els andorrans són catalanoparlants i que això no els crea cap conflicte d'identitat o que els australians són anglòfons i els quebequesos són francòfons, i n'estan molt–; el conflicte es genera quan els aragonesos neguen que hom pugui ésser-ho parlant català o els catalanoparlants qüestionen, del Principat estant, que hom pugui ésser-ho tot reconeixent-se aragonès. Sense oblidar les causes històriques que són a l'origen d'aquesta dissociació i sense oblidar que aquest conflicte es dóna més aviat en el discurs metalingüístic –que és com dir ideològic, i que, per tant, és possible imaginar, i fins i tot comprovar, l'existència, a la Franja, d'un discurs alternatiu en què hom es reconeix català simplement pel fet de parlar aquesta llengua–, sense oblidar res d'això, doncs, aquesta situació no dóna dret a ningú per a voler separar les parts d'una comunitat lingüística unitària i, en canvi, els ciutadans aragonesos de parla catalana tenen tot el dret d'aprendre, usar i preservar llur llengua en un context jurídic i polític que així els ho faciliti. La iniciativa de les Corts d'Aragó, concretada en el dictamen per la cooficialitat de les llengües de l'Aragó (vegeu l'aportació de J. Becana en aquest volum), sembla que vol menar les coses en aquest sentit. Ara cal esperarçar que el govern autonòmic hi serà sensible i prendrà les mesures adequades.

Mantenir la llengua pròpia en situacions de marginalitat és no solament una responsabilitat envers el conjunt de la comunitat, sinó també envers la humanitat, almenys si entenem que la diversitat lingüística i cultural amb què aquesta es manifesta sobre la faç de la terra és un patrimoni que cal conservar i una riquesa que cal no malbaratar; car, d'una banda, tota llengua conté en ella mateixa l'expressió entera d'una part selectiva de l'experiència humana i, d'altra banda, nosaltres, els catalanoparlants, som els únics que podem servir, en condicions naturals d'existència, la part d'aquell patrimoni que ens ha estat transmesa. Personalment, entenc que és un deute envers les generacions que ens han precedit i una obligació envers les que vindran, i també la nostra contribució singular a un món més humà. Es miri com es miri, i es vegi com es vulgui veure, un projecte, doncs, plenament ecològic.

JOAN A. ARGENTER